

PEYZAJ ERİŞİLEBİLİRLİĞİ - engelli dostu yaklaşım

Doç.Dr. Aysel Uslu

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi

PEYZAJ MİMARLIĞI BÖLÜMÜ

09.10.2013-Beypazarı

Hellman

"WELL, I'M SORRY, BUT IT WAS DESIGNED FOR NORMAL PEOPLE!"

SUNUM İÇERİĞİ

- ***GİRİŞ - temel kavramlar ve tanımlar***
 - ***Kentsel tasarımda engellilik***
 - ***Tasarım önerileri***
 - ***Sonuç***
-

Peyzaj Erişilebilirliği

- Erişilebilirlik, bireyin bir yerden hedeflediği başka bir yere istenilen sürede, ekonomik, güvenli, konforlu ve bağımsız olarak hareket edebilme olanağıdır.
-

- İstatistikler dünya genelinde;
 - kentleşmenin ve
 - engelli nüfusun arttığını göstermektedir.
 - Yani her geçen gün daha fazla sayıda insan kentsel ortamlarda yaşamakta ve kentsel tasarımların kendilerine *sunduğu/ ya da sunamadığı hizmetlerle yaşamak zorundadır.*
-

Farklı dillerde Kent kavramı, ve kent kelimesi, çoğunlukla “ uygarlıkla” eşdeğerdir. Nitekim, Batı dillerinde uygarlık yani “ *civiliz(s)ation*” kelimesi kent anlamına gelen “ *civitas*” kelimesinden türetilmiştir. Arapça’da “ *medeniyet*”, kelimesinin kökeninde kent anlamına gelen “ *medine*” kelimesi yatmaktadır. Yani kentler medeni, uygar yerlerdir. Uygarlık ise, yenilik, çağdaşlık konfor, kolaylık gb. kelimeleri içermektedir.

Kentsel evre kalitesinin iyileştirilmesinde en önemli araçlardan biri yüksek kalitede yaratıcı kentsel tasarımıdır.

Kentsel tasarım; mekan yaratma sanatı olarak da tanımlanır.

• *Engelli tanımı:*

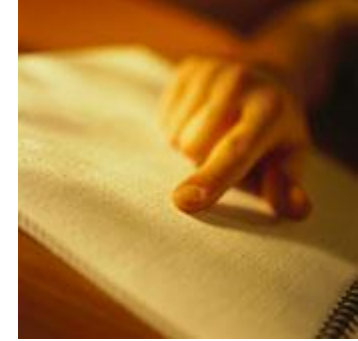
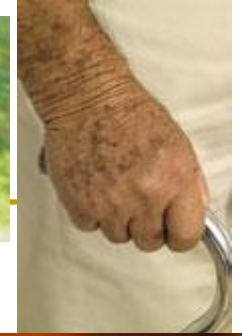

- *“Özürlü”, “engelli”, “sakat” farklı kelimelerle anlatılsa da genel olarak ENGELLİ;*
- *“doğuştan veya sonradan meydana gelen hastalıklar, sakatlıklar (vücudun görsel/işlevsel/zihinsel/ ruhsal farklılıkları öne sürülerek toplumsal/ yönetsel tutum ve tercihler sonucu yaşamın bir çok alanında kısıtlanan , engellerle karşılaşan insan “ demektir.*

**BABY
ON
BOARD**

KENTSEL TASARIMDA;
ENGELLİ TANIMI;

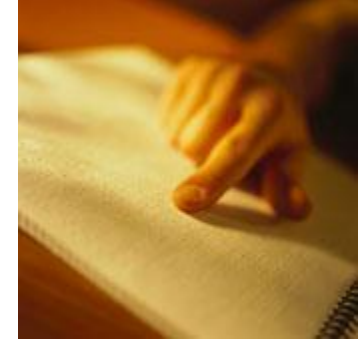
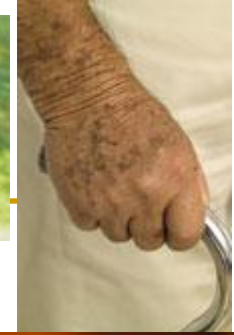
Kentsel tasarımda temel amaç; kullanıcının beğeni, ihtiyaç ve tercihlerine yanıt verecek konforlu, güvenli, kaliteli mekanlar kurgulamaktır. Bu nedenle; temel yönlendirici birey ve bireyin özellikleri, beklentileridir ..

**BABY
ON
BOARD**

*KENTSEL TASARIMDA;
ENGELLİ,*

Toplumda yaşayan tüm bireylerin yaşı, zihinsel ve fiziksel yeteneği ne olursa olsun kendine özgü doğal yeteneklerini kullanabilecekleri, bütün eylemlerini yardım almaksızın gerçekleştirebilecekleri, rahatça hareket edebilmelerine ve tüm aktivitelerden zevk almalarına olanak sağlayacak şekilde tasarlanan alanlar” *erişilebilir peyzajlardır*”.

.“Peyzaj erişilebilirliği”, “ Evrensel tasarım”- “*universal design*” kavramları

- “Evrensel tasarım” engelli olan ya da olmayan tüm bireylere eşit kullanım olanakları veren ürünlerin üretimi ve tasarımıdır. Ya da; yaş, yetenek ve durumlarının farklılıklarına karşın tüm kullanıcıların (bireylerin) mümkün olduğu oranda kullanımlarını sağlayan çevre ya da tüm tasarım ürünlerinin tasarım yaklaşımıdır. Evrensel tasarım , aynı zamanda herkes için tasarım , ya da engelsiz tasarım gb. kavramlarla da anılmaktadır. (“ design for all”- herkes için tasarım , “ barrier-free design”- engelsiz tasarım”).

■ (“*design for all*”- herkes için tasarım , “*barrier-free design*”- engelsiz tasarım”).

- ***Evrensel tasarım yaklaşımı***, genç, yaşlı, ya da fiziksel ve mental yetileri sınırlı olan ya da olmayan tüm kullanıcılara eşit oranda servis veren/ hizmet eden mekan ve ürünlerin tasarımını kapsar. Bir moda ya da yeni bir gündem konusu olmaktan öte evrensel tasarım, modern çağımızın koşulları ile birlikte gelişen bir yaklaşımdır. Yani mimarlık- kentsel tasarım, enformasyon teknolojileri, iletişim ve ulaşım teknolojileri dahil pek çok tasarım alanını içermektedir.

Evrensel tasarım

- *Dünya genelinde; ürün , çevre ve servislerin daha kullanılabilir (erişilebilir) olarak tasarlanmasında pek çok itici faktör oluşmaktadır. Bu itici güçler,*
- *Modern iş dünyasının yarışmacı ve küresel doğası,*
- *İletişim teknolojisinde parlak ve hızlı gelişmeler,*
- *Uluslar arası engelli hareketleri,*
- *Dünya genelinde hızla artan yaşlılık ,*
- *Dünya genelinde artan engelli nüfus.*

Evrensel tasarım;

- ” erişilebilirlik standartlarından öte, farklı tasarım alanlarında
- (ürün, kent, çevre, peyzaj vb.) erişilebilirliği, kullanılabilirliği ve daha iyi tasarımların gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır.

Özel bir tasarım ya da adaptasyon gerekmeksizin tüm insanlara mümkün olduğu oranda eşit kullanım olanakları veren çevre ve ürün tasarımı anlamına gelen “*evrensel tasarımın*” ilkeleri şöyledir.

- **1. eşitlik;** farklı yetilerdeki bireylere uygun, kullanışlı tasarım ile kullanımda eşitlik sağlanmalıdır .

2. *esneklik(kullanımda)*; tasarım ürünü ya da tasarlanmış kentsel alan bireysel tercihler ve yetilere uygun olanaklar sunmalıdır.

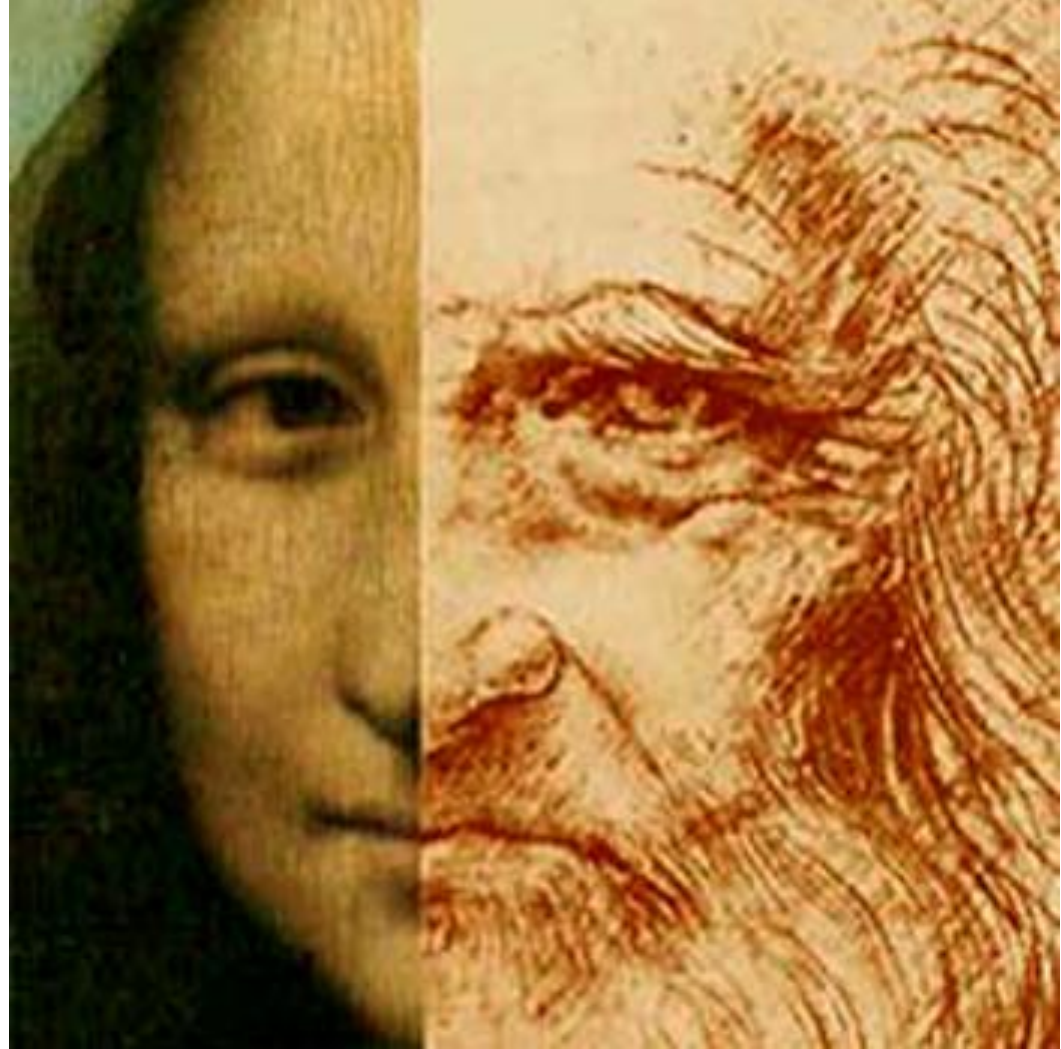
3. *basit(yalın) ve anlamlı kullanım, tasarım ürünü (bu bir kentsel alan da olabilir), kolaylıkla anlaşılabilir, deneyimi olmadan da rahatlıkla kullanılabilir olmalıdır. Bireylerin dil yeteneği ve mevcut konsantrasyon seviyelerindeki farklılıklara karşın tasarım ürünü tüm kullanıcılara anlaşılabilir olmalıdır.*

SADELİK, en yüksek gelişmişlik

düzeyidir.

Leonardo Da Vinci
(1452-1519)

4. pratik(basit ve anlaşılır bilgi)

kullanıcının algılama yetilerini ve farklı koşulları dikkate alınmaksızın kullanıcıya faydalı, etkili bilgi tasarımıyla sunulmalıdır.

5. hatalara tolerans, kaza ve istenmeyen durumlar için tehlikeleri ve tehditleri en aza indirmek gerekir.

6. en az fiziksel efor,

*Vücutu zorlamayan koşullar,
Anlamlı ve kabul edilebilir efor
olmalıdır*

*Tekrar tekrar yapılan eylemlerden
kaçınılmalıdır*

*Kullanıcının sürekli olarak fiziksel
efor harcamasına karşı önlemler
alınmalıdır.*

7. *kullanım ve yaklaşımda ölçü ve mekan esas alınarak vücudu zorlamadan kolay erişim sağlanmalıdır. Oturan ya da ayakta duran herhangi bir kullanıcı için önemli olabilecek ayrıntılar açık ve net çizgilerle ifade edilmelidir.*

Rahat ve konforlu bir çevre sunulmalıdır.

Tutma, bükme, çekme ve farklı el ölçülerine uygun çeşitlilik sağlanmalıdır.

Yardımcı araç ve bireylere ihtiyaç duyan kullanıcılara yeterli mekanların sağlanmasına

özen gösterilmelidir

Tasarım önerileri

■ **Kentsel tasarımda engelliye dost yaklaşımın temel katmanları ; yapısal ve bitkisel peyzaj tasarımları, endüstriyel tasarım, sosyal konular ve etik- zihniyet dir**

Tasarım önerileri

Kent; bireyin bağımsızlığını ve sosyal yaşama katılımını teşvik etmelidir.

Tasarım önerileri

döşeme farklılıkları, doku, renk farklılıkları kot farklılığına tercih edilmelidir.

01/01/2002

Kentsel tasarım ve engellilik ile ilgili konular

- **Yapısal tasarım boyutu:**
Döşeme, kaldırım, bordür taşları, rögar kapakları, çöp, çiçek kasası, bank, aydınlatma, reklam panoları, afiş, tabela, endüstriyel tasarım ürünleri
- **Bitkisel tasarım boyutu:**
İklimsel kontrolü, gölge, serinletici tür seçimi, yol ağaçlandırılması, zehirli, yüzlek köklü, meyve, kabuk vb. organları ile engel olacak türlerin elimine edilmesi, koku etkisi, olan, uyarıcı- mekan tanımlayıcı türler

Kentsel tasarım ve engellilik ile ilgili konular

■ *Sosyal boyut:*

Bireyin aktif ya da pasif olarak sosyal aktivitelere katılımını sağlayacak mekan organizasyonları, (özel toplantı, şenlik vb.)

Toplumsal birlikteliği teşvik edecek mekanlar,

Bireyin yaşadığı çevreye ait hissetmesini sağlayacak(aidiyet duygusunu güçlendirecek) mekan – tasarım elemanlarının varlığı

-
- **Kentler**, tekerlekli sandalye kullanıcılarına, sınırlı yürüme ve hareket yetisine sahip olanlar, el becerilerinde yetersizlikler ve güçsüzlük, hatırlama, konsantrasyon ya da anlama güçlüğünde olan bireyler ve görme, kısmen görme ya da duyma yetisi sınırlı bireylerinde kullanıcı grubuna dahil oldukları öngörülerek tasarlanmalıdır
 - *(gelişmiş ülkelerde engellilik tanımı, daha da genişletilerek, kan hastalıkları, kanser ve AIDS gb. hastalıklarda bireyi kısıtlayan durumlar olarak kabul edilmektedir.).*
-

-
- Kentlerin mekan organizasyonlarında “*insan*” dominant öge olarak ele alınmalıdır. Oysa; otomobil öncelikli, hızı teşvik eden düzenlemeler bugün kentleri engellerle donatılmasındaki en önemli yaklaşımdır. Araçların kent içerisinde durmaksızın sabit bir hızla hareket olanakları veren uygulamalar, yürüme ve yaya yolları eksikliği, üst geçitler kentleri insanlar için değil arabalar için uygun ortamlar yaratmaktadır. II. Dünya savaşından sonra popüler olan otomobile dayalı kent planlama yaklaşımı bugün “*medeni toplumlarda* “ geçerliliğini kaybetmiş bir yaklaşımdır.
-

Kentler araçlar için değil, insanlar için
Öncelikli planlanmalıdır.

Yaya öncelikli yürümeyi teşvik eden kentler, çağdaştır.

- **Çağdaş kentlerde yaşanabilir mekanlar yaratma amacı ile yapılan kentsel tasarım gündemini; tasarımda “*hassas sınıf*” olarak öngörülen özellikle kadın, çocuk, yaşlı ve engelli bireylerin bağımsız olarak hareket olanaklarını arttıracak, engellerden ve güçlüklerden arındırılmış sosyal ve fiziksel ortamları yaratma önceliği oluşturmaktadır.**
-

Bitkisel tasarımda, özellikle yürüme yolları, yaya yolları, dinlenme alanları ve parklarda engelli ve “standart” kullanıcıların güvenli ve konforlu olmalarına

sağlamaya yönelik olmalıdır.

- **Gölge yapan ağaç, farklı doku ve formlardaki türlerle yapılan düzenlemelerde mikro-klimatik kontrol sağlanmalıdır. Yansıma, güneş ışığı, sıcak gb. koşullardan öncelikli etkilenen yaşlı bireyler ve çocuklar için çok önemlidir.**
- **Güneşli, sıcak günlerde yarı gölgeli, serin mekan yaratacak uygun gövde yüksekliğinde ve taç genişliğinde olan türler seçilmelidir.**

Bitkisel tasarım önerileri

- Özellikle yol ağacı olarak kullanılan türlerin en az 2 m. Gövde yüksekliği yapmaları istenir. Aksi halde görme engelli ya da farkedemeyen bir kullanıcı için dal parçaları tehlike yaratabilir
- Dikenli türlerin(Rosa-Gül , Berberis- Kadıntuzluğu türleri gb.) dikenleri, dal parçaları, yürüme yolu üzerinde ya da kenarında farkedemeyen bireylere batacağından dikkatli kullanılmalıdır
- Meyve ya da parlak yaprakları çekici olan ancak aynı zamanda zehirli olan türler(Rhododendron, Taxus- Porsuk, vb) çocuklar, zihinsel engelli bireyler için tehlikeli olabilir. Bu nedenle dikkatli kullanılmalıdır. Tasarımda yer verilen türlerin dendrolojik özellikleri ile birlikte zehirli olup olmadığı araştırılmalıdır

Bitkisel tasarım

- Yüzlek köklü türler(Salix- söğüt, Kızıl Akaça ağaç- Acer gb.) tekerlekli sandalye ve bebek arabalarına engel olabilir
- Döşeme üzerinde tekerlekli sandalye hareketini engelleyecek meyve, kozalak, kırık dal parçaları ya da yere yakın dallanan ağaç türleri özellikle yürme yolları üzerinde kullanılmamalıdır.(örneğin; Çam- Pinus, Meşe- Quercus, At Kestanesi- Aesculus gb. gb. meyve kozalakları yere düşebilecek türler)

Ayrıca; özellikle *algılama* (*okur-yazarlık noksanlığı*) ve ya *hafıza sorunları* olan bireyler için; kentsel tasarımda aşağıdaki konulara dikkat edilmelidir

- **Zamanın farkındalığı,**
 - **Sesli uyarılar,**
 - **Basit grafiksel uyarılar,**
 - **Kuş, kelebek vb. ekolojik zenginlik,**
 - **Geleneksel bazı objeler**
-

■ mizah

Sonuç: Farklı fiziksel ve bilişsel yetilerdeki bireylerin aynı mekanda, ortak kullanımlarına olanak sağlayacak mekan organizasyonu sağlanmalıdır. Kentsel tasarımda yapılan hata ve *engeller*, bireyin *bağımsızlığına* ve *insani haklarına yapılan baskıları*

simgelemektedir

- 1. Kentsel tasarımda ,engelli grubun homojen bir grup olmadığı özellikle dikkate alınmalıdır. *Yani; engellilik, görme, duyma, hareket kısıtlılığı, öğrenme güçlüğü ve kronik rahatsızlıkların biri ya da birkaçını birlikte kapsayabilir.* Hatta, kentsel tasarım kararlarında engelliliğin kapsam ve tanımını geniş tutularak; tansiyon, şeker, obezite vb. durumlarının da engel olarak yorumlanmalı ve *evrensel tasarım* yaklaşımını uygulanmalıdır.
-

sonuç

- 2. Sağlıklı pek çok kişinin hayatlarının bir döneminde kaza, hastalık, hamilelik, veya geç gelişen bir kalıtsal hastalıktan dolayı geçici ya da kalıcı olarak engelli duruma düşebileceği kentlere biçim veren tüm *karar ve sorumlu organla ve kentliler tarafından da sıklıkla hatırlanmalıdır.*
-

sonuç

- 3. Kentsel tasarım uygulamalarında özellikle sokak, yol, meydan ve rekreasyonel yeşil alanların tasarım ve uygulama çalışmalarından sorumlu olan **yerel yönetimler, ilgili disiplin uzmanlarının, sivil toplum örgütlerinin görüşlerini karar verme ve uygulama sürecine dahil etmeye** özen göstermelidirler.

sonuç

- 4. Yerel yönetimler, gerçekleştirdikleri uygulamaların *başarı derecelerini* belirli zaman dilimlerinde alan çalışmaları ile *izlemeli*, kullanıcı *görüşlerini* değerlendirerek, eksik ya da yanlış olan uygulamaları tüm bireylere uygun hale getirme çalışmalarını programlarına almalıdırlar. Tasarımın uygulanması kadar yönetimi konuları da ağırlık kazanmalıdır.

sonuç

- 5. *ortak bir kentsel tasarım normuna* uymalıdır. Örneğin görme engelliler için donatı (çiçek kasası, vb.) her ilçe sınırları içinde aynı yönde yer verilmelidir. Böylece birey, kentin her yerinde yolun sağında ya da solunda hangi engellerle karşılaşacağını bilmelidir. Engelli bireyler, önceden kent de yapılacak kentsel tasarım uygulamalarından okullarda ya da medya aracılığı ile haberdar edilmeli ve bilgilendirilmelidir

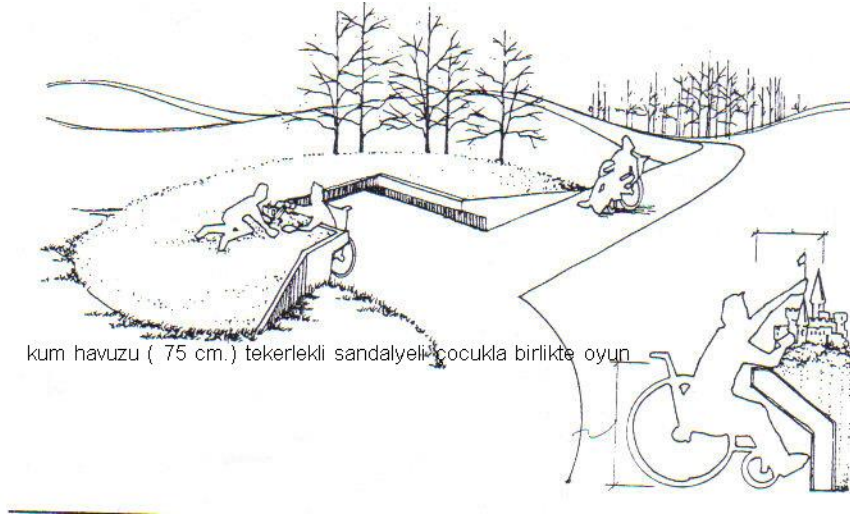
sonuç

- 6. kentsel tasarımda engelli kullanıcılara dost yaklaşımda kaçınılması gereken iki konu: *sosyal izolasyon ve etiketleme(damgalama)* dır.
- Bugün pek çok toplumda özellikle yaşlı ve engelli bireyler için en büyük problem sosyal hayata katılma olanaklarının kısıtlanmasıdır.

ENGELLİ ÇOCUK OYUN ALANI

■ bazı uygulamalarda görülen ancak etiketleme olarak değerlendirilen “ Görme engelliler parkı,” “Engelli çocuk parkı” gb. isimlendirilen bazı park uygulamaları da barındırdığı iyi niyete karşın beklenen ve istenen işlevi taşımamaktadır.

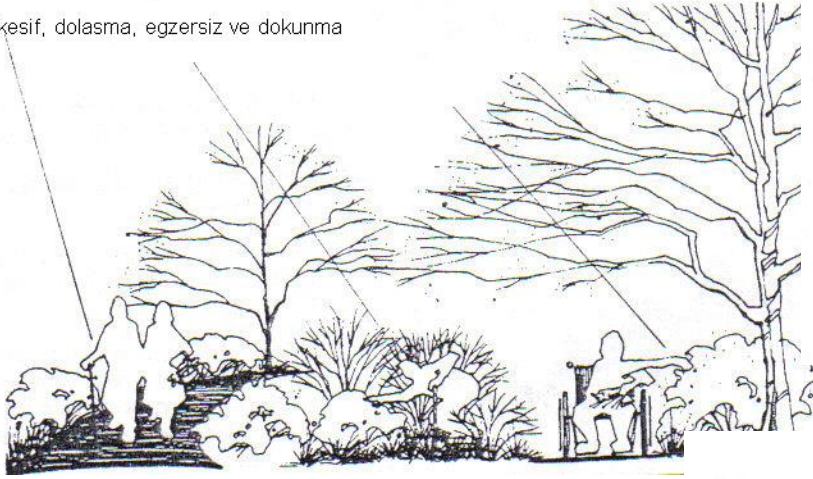
Çocuk oyun alanları ya da parklar, tüm bireylerin aynı mekanda, birlikte aynı aktiviteye katılımlarını sağlamalıdır.

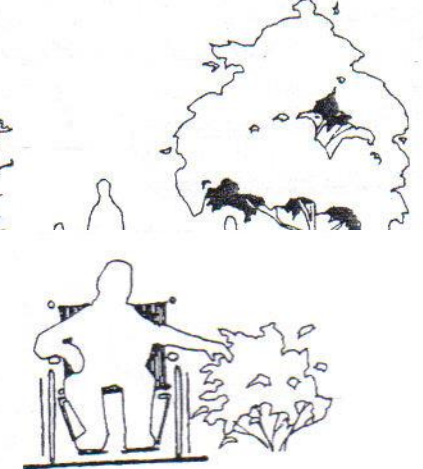
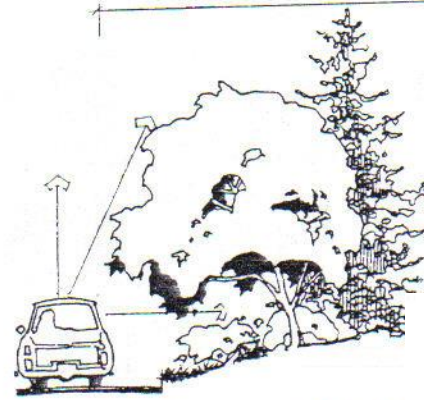

Bazı tasarım önerileri

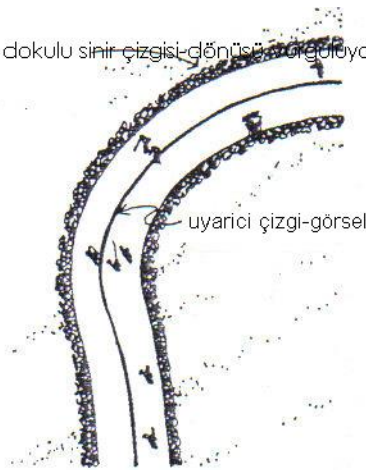
kesif, dolasma, egzersiz ve dokunma

yogun bitkilendirme (30 m.)

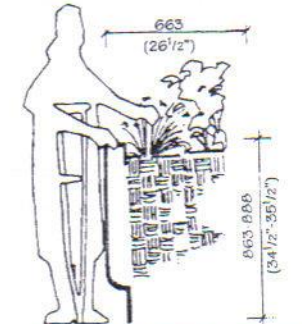
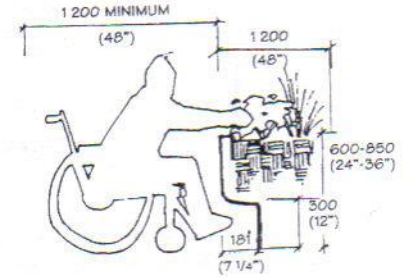
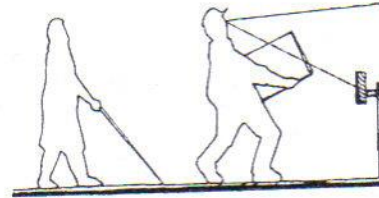
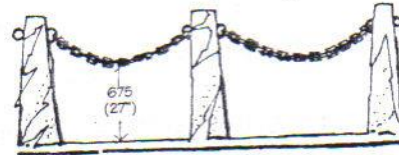

dokulu sınır çizgisi-görsel yönlendiriyor

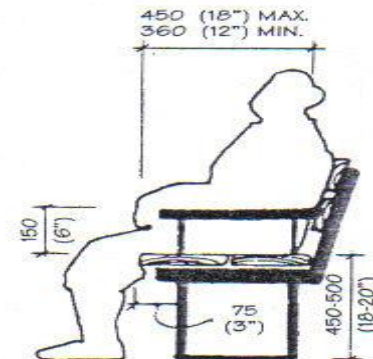
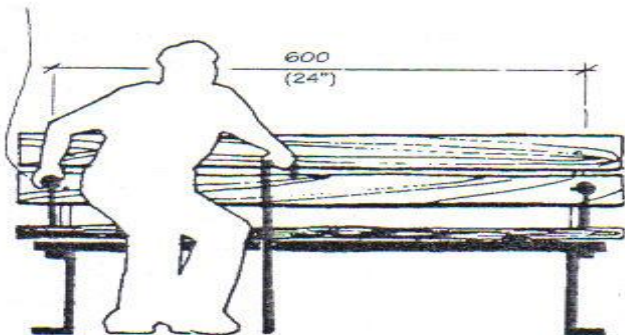
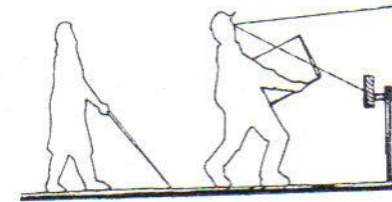
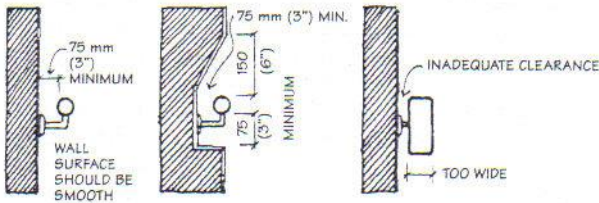
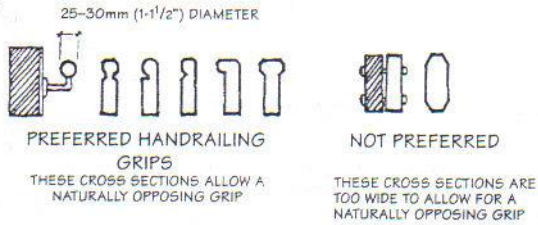

uyarıcı çizgi-görsel

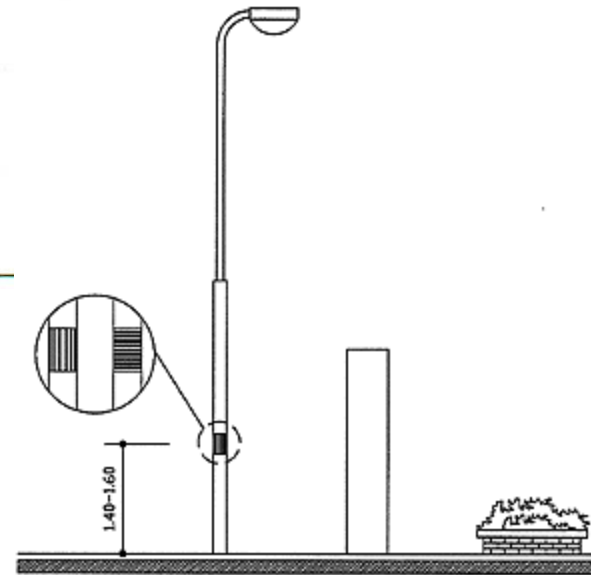
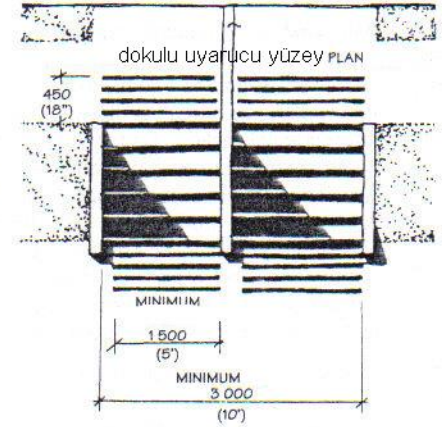
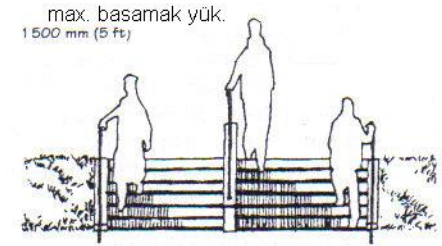
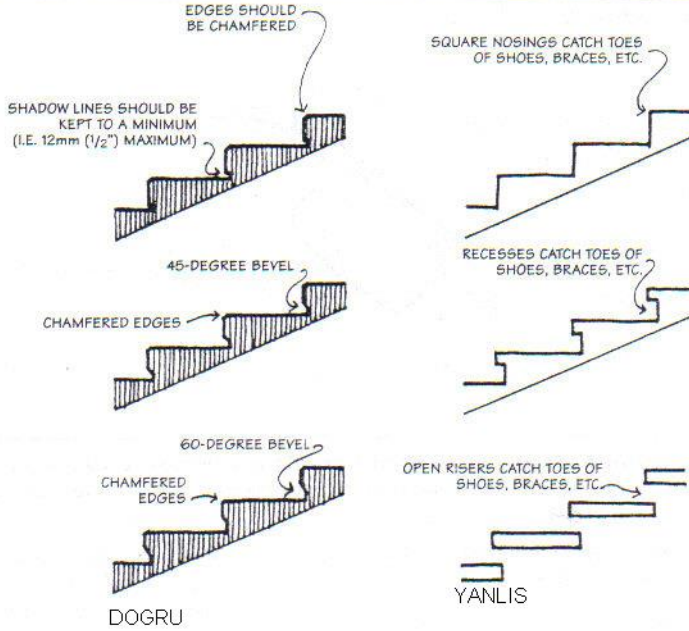
max. zincir yüksekliği

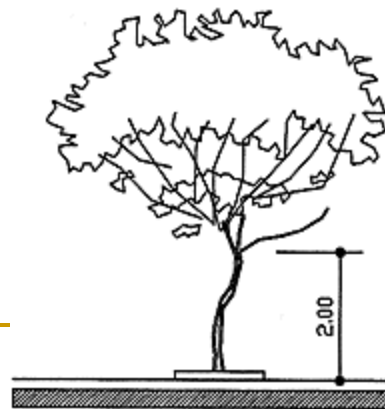
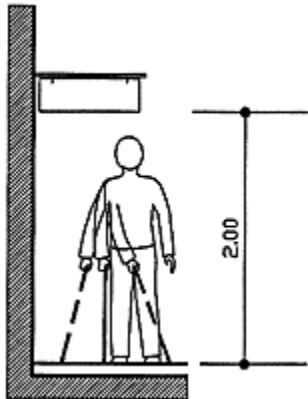
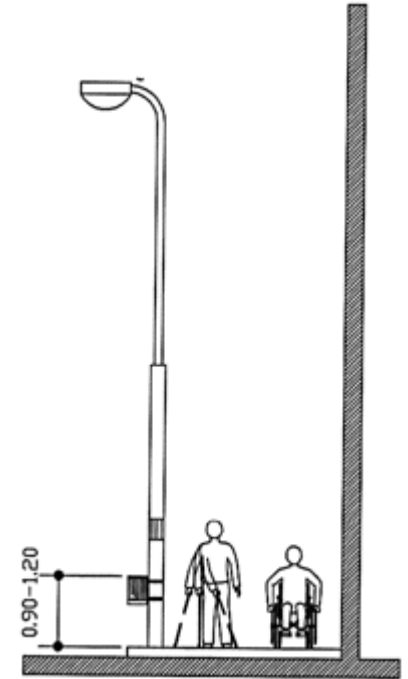
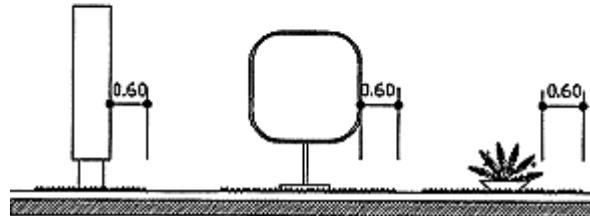
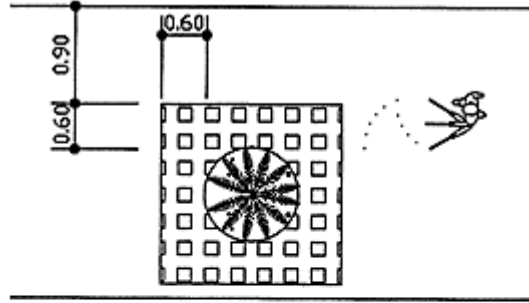
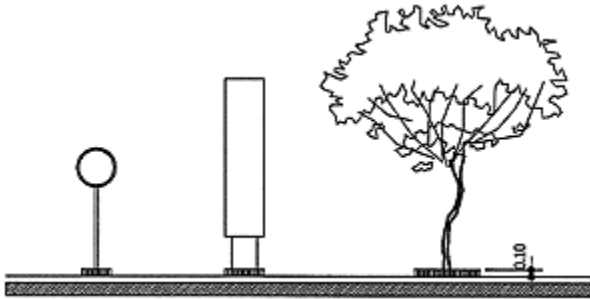
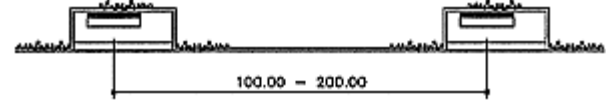
Bazı tasarım önerileri

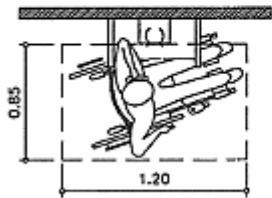
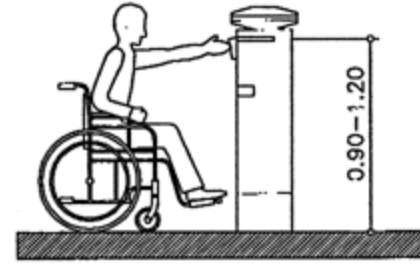
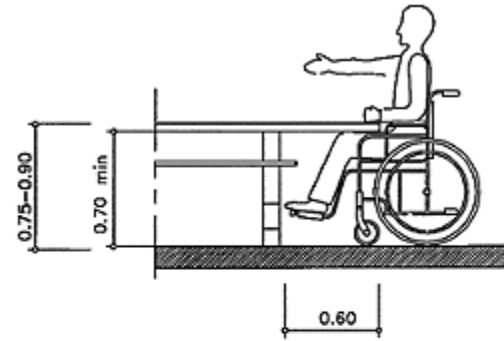
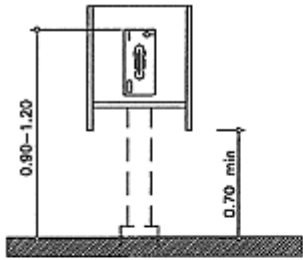
Bazı tasarım önerileri

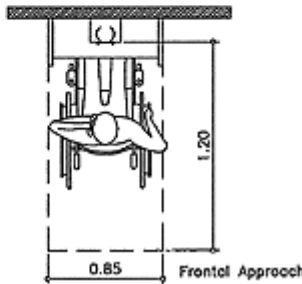
Bazı tasarım önerileri

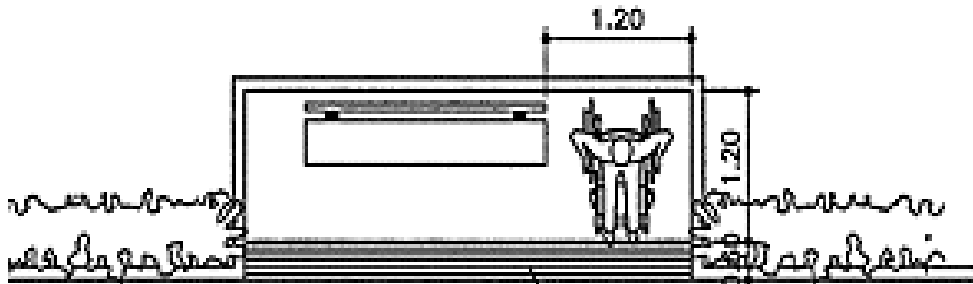
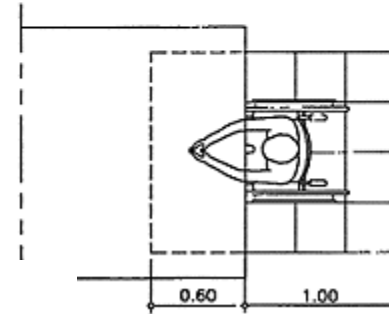
Bazı tasarım önerileri

Parallel Approach

Frontal Approach

Guide Strip

ÖZET-

ERİŞİLEBİLİR PEYZAJLAR İÇİN

- EMPATİ KURMAK (plancı, tasarımcı, yönetici, karar verici, uygulayıcı, kontrol eden, bakımı yapan herkes)

EMPATİ KURMAK

- ALTERNATİFLER ÜRETMEK

ALTERNATİFLER ÜRETMEK

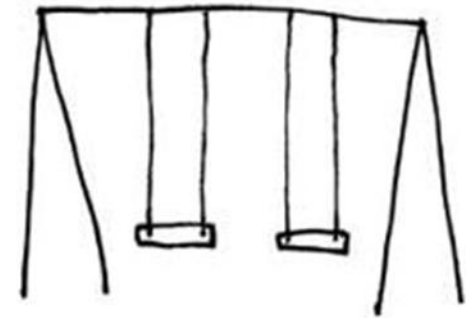

Herkes için oyun

- *OYUN İÇİN HER
YAŞA OLANAK
VERMEK*

Oyun

don't forget to play

Herkes için oyun

GELENEKSEL DEĞERLERİ KULLANMAK
(YÖRESEL OYUN, YÖRESEL MALZEME, YÖRESEL BİTKİ VB.)

- **HER GRUBU BİR ARAYA
GETİRECEK ALANLAR YAPMAK**

ÖZET-

ERİŞİLEBİLİR PEYZAJLAR İÇİN

- ANLAŞILIR SADE SİMGELERİ KULLANMAK
- ETİKETLEMEDEN KAÇINMAK
- SORUMLULUK ALMAK, ÇORBADA TUZU OLMAK..*(BİREYİN BAĞIMSIZ HAREKET OLANAĞININ SAĞLAMAK İÇİN , PLANCI, TASARIMCI, YÖNETİCİ, YA DA İŞÇİ OLARAK ÇÖZÜMDE SİSTEMİN BİR PARÇASI OLMAK)*

- MİZAHA YERVERMEK

Mehmet Ali Uysal / Chaufontaine park (Belçika)

- Sanat, m¼zik, ses, doğadan esintileri kullanmak,,

• **DOĞADAN ESİNLENMEK.KENTE DOĞAYA YER VERMEK**

Kentsel tasarımda, tasarımın evrenselliği ve

ENGELLİ ÇOCUK
OYUN ALANI

- “*herkes için uygun mekan yaratma yaklaşımı*” tercih edildiğinde, “*İNSAN*” için uygun yaşam ortamları da yaratılmış olacaktır.

teşekkürler

